

УДК 378.014

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Ткачук О.М.

Хмельницький базовий медичний коледж

У зв'язку з актуальністю проблеми ВІЛ-інфекції, особливо для студентської молоді (більша частина ВІЛ-інфікованих – це молоді люди віком від 15 до 24 років), в статті розглянуто питання професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції і її структурні елементи: компоненти, критерії, показники та рівні сформованості. Показана роль кожного елементу зокрема. Розкриті питання підготовки компетентних майбутніх фахівців сестринської справи, які мають професійно значущі якості, готовність до виконання професійної діяльності, високу професійну культуру і належні професійні здібності, що сприяють ефективному формуванню загальної професійної компетентності майбутнього фахівця сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність, компоненти професійних компетенцій, компетентнісний підхід, фахівець сестринської справи.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема ВІЛ-інфекції не втрачає своєї актуальності (Україна займає одне з перших місць в Європі за темпами розповсюдження ВІЛ-інфекції). Актуальність проблеми пов'язана, в першу чергу, з серйозними наслідками для молоді (а переважна більшість ВІЛ-інфікованих – це молоді люди віком від 15 до 24 років).

Питання профілактики ВІЛ-інфекції серед молоді були предметом дослідження у працях О.М. Балакіревої, О.В. Безпалько, М.Ю. Варбан, Д.В. Варивончик, Б.М. Ворник, О.А. Голоцван, Л.А. Животовської, І.Д. Зверевої, А.Й. Капської, І.В. Козубовської, Г.М. Лактіонової, Р.Я. Левіна, Т.І. Сосідко, С. Страшко, І.І. Ткачук, С.В. Терницької та ін.

Незважаючи на значущість проблеми профілактики ВІЛ-інфекції та значну кількість присвячених їй досліджень, вона й досі залишається недостатньо розв'язаною як в теоретичному, так і практичному плані. Особливої уваги потребує вирішення проблеми первинної профілактики (що є провідною) ВІЛ-інфекції серед студентської молоді, а, відповідно, – професійної організації її проведення.

Майбутній фахівець сестринської справи, що належить до категорії найбільш уразливих вікових верств населення, достеменно знає психологію студентської молоді, а тому він добре розуміється в організації заходів первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Для здійснення успішної організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції майбутній фахівець сестринської справи у процесі навчання в медичному закладі має набути суспільнозначущих, загальнокультурних та професійних компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання дослідження компетентності у своїх наукових працях зверталися вітчизняні та зарубіжні вчені (В.І. Байденко, Л.І. Даниленко, І.Ф. Жерносець, Е.Ф. Зеєр, І.А. Зимня, І.А. Зязюн, Д.Б. Ельконін, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, О.П. Прозор, О.Я. Савченко, А.І. Субетто, Ю.Г. Татур тощо). Проблему професійної компетентності досліджували В.О. Дьомін, В.М. Ше-

пель, Я.В. Цехмістер, І.Г. Єрмаков, В.А. Міжеріков, Б.С. Гершунський, Дж. Равен, Н.Г. Максимова, А.К. Маркова, В.І. Маслов, В.В. Олійник, О.С. Проворов, В.М. Пруднева, О.Г. Смолянінов, Р. Уайт, С.М. Яшанов та ін.

Значний внесок у розробку проблем компетентності у 80-90-ті роки ХХ століття внесли праці вчених Н.В. Кузьміної, А.К. Маркової, Л.М. Мітіної та інших дослідників.

Низка публікацій в сучасній педагогічній науці присвячені дослідженню різних аспектів проблеми: від розуміння професійної компетентності (Л.Г. Лук'янова, Л.М. Романишина, В.І. Свистун, В.В. Ягупов), розкриття змісту, структури компетенції (С.А. Герус, В.В. Краєвський, Н.А. Пустовіт, А.В. Хуторський, М.М. Шалашова), до моделювання процесу її формування (В.А. Болотов, В.М. Введенський, В.В. Серіков) та ін.

З урахуванням актуальності означеної проблеми предметом нашого теоретичного дослідження є вивчення професійної компетентності та її структурних елементів майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді, результати якого наводяться у статті.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження сформованості професійної компетентності та її структурних елементів – компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даний час в Україні відсутні комплексні педагогічні дослідження з проблеми організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції майбутнього фахівця сестринської справи (МФСС), не достатньо вивчена проблема (формування) їх фахової компетентності.

Теоретичний аналіз проблеми скеровує до головних понять: «компетенція» і «компетентність».

«Енциклопедія освіти» визначає це поняття так: «компетенція – відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки студента, потрібна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально

закріпленний результат. Результатом набуття компетенції є компетентність, яка, на відміну від компетенції, передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Компетентність людини набуває не лише під час вивчення дисципліни, а й за допомогою засобів інформаційної освіти, внаслідок впливу середовища тощо» [5].

Існує низка означень «компетентності» [3; 9; 11]. Суть їх визначень зводиться до того, що поняття «компетентність» тлумачиться як рівень досягнення компетенції, а «компетенції» – етапон досвіду дій, знань, умінь, навичок, творчості, емоційно-ціннісної діяльності, який встановлює суспільство (термін «компетенція» від лат. «compro» – взаємно прагну; відповідаю; підходжу; тлумачиться як коло повноважень).

У роботах дослідників В.В. Серікова, В.І. Слободчикова, Е.Ф. Зеєра, В.І. Байденка, А.В. Хурторського та ін. *компетентність визначається як інтегральна характеристика, що містить окремі компетенції, а в працях Н.Л. Коломінського компетентність визначається як достатній рівень професійних знань, умінь та навичок, що використовуються фахівцем* [4, с. 62-80].

О.І. Пометун подає *компетентність* як складну інтегровану характеристику особистості фахівця, під якою розуміється сукупність знань, умінь, навичок, а також досвіду, що уможливило ефективну діяльність або виконання певних функцій, забезпечення розв'язування проблем і досягнення певних професійних стандартів у діяльності [8].

Поділяємо думку щодо узагальненого визначення поняття «компетентність» В.М. Барановською, яка подається як «сукупність знань та вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності; рівень оволодіння певною діяльністю; здатність та вміння здійснювати необхідну діяльність; спроможність і готовність застосовувати певні знання, уміння і особисті якості для успішної діяльності; спеціальні вміння для виконання певних професійних обов'язків відповідно до певних професійних стандартів» [1, с. 9].

У контексті нашого дослідження важливо врахувати думку Дж. Равена, згідно якої «компетентність означає володіння вузькоспеціальними знаннями, уміннями, способами мислення» [10, с. 281-296].

А тому МФСС компетентний до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді повинен володіти певними знаннями, уміннями, навичками, здібностями, які дозволяють йому обґрунтовано судити про цю проблему та ефективно діяти в ній.

Поняття «професійна компетентність» характеризується наявністю у фахівця знань, умінь та навичок, що дозволяють йому здійснювати свою діяльність на рівні сучасних умов науки і техніки. Оскільки, будь-яка діяльність є вирішенням незліченного ряду завдань, професіоналізму, у ній виділяється, насамперед, в умінні бачити завдання, їх формулювати, застосовувати методологію й методи спеціальних наук для установки діагнозу й прогнозу при вирішенні завдань, оцінювати й вибирати методи, які найбільше підходять для їх вирішення» (за Н.В. Кузьміною) [5, с. 22-23].

У працях Б.С. Гершунського [2], Л.І. Луценка [6], О.І. Пометун [8] *професійна компетентність* розглядається як системна, інтегрована єдність, синтез

інтелектуальних знань, умінь і навичок, готовність до професійної діяльності, все це дозволяє людині успішно адаптуватися та використовувати свій потенціал в суспільстві, яке постійно змінюється.

У системі медичної освіти поняття «професійна компетентність» використовується в різних розуміннях (від загального до специфічного), відтворюючи ситуацію із суперечливим підходом до поняття компетентності в загальній освіті та психології.

У сучасному освітньому процесі гарантом розвитку професійної компетентності МФСС є Галузеві стандарти освіти, які встановлюють вимоги до рівня підготовленості випускників вищих медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Професійна компетентність МФСС розглядається як здатність фахівця від моменту початку своєї професійної діяльності успішно (на рівні певного стандарту) відповідати суспільним вимогам медичної професії шляхом ефективного і належного виконання завдань сестринської діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього релевантні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації.

За результатами аналізу наукової літератури та нормативно-методичних джерел можна зробити висновок, що професійну компетентність майбутнього фахівця сестринської справи (МФСС) до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції можна визначати сукупністю складових: загальнокультурної, громадянської, функціональної, мотиваційної, соціальної.

Отже, професійна компетентність майбутнього фахівця сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції – це єдність його теоретичної і практичної підготовки для здійснення даного виду діяльності; це інтеграція знань, умінь, навичок як професійних, так і особистісних. Серед визначальних особистісних характеристик правомірно визначається пріоритет компетентності, разом із гуманізмом, демократизмом, духовною культурою, комунікативністю, організаторським талантом.

Узагальнюючи висновки науковців під професійною компетентністю МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції розуміємо особистісні можливості майбутнього фахівця сестринської справи, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати мету організації первинної профілактики серед студентської молоді. Для цього вимагається від майбутнього фахівця глибоке знання теорії з питань ВІЛ-інфекції і суміжних дисциплін та вміння застосовувати її в практичній діяльності.

Професійна компетентність забезпечується сформованістю її складників. Аналізуючи науково-педагогічні праці, присвячені дослідженню компетентності та її структурних елементів (В.А. Адольф, Н.Г. Вітковська, Г.А. Папуткова, О.О. Черемисіна, Б.О. Шевель, В.В. Ягупов), враховуючи особливості фаху, виділяємо такі компоненти професійної компетентності МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді: професійно-важливі якості, готовність до визначеного виду

діяльності, професійну культуру, професійні здібності (когнітивний, діяльнісний, мотиваційно-ціннісний, особистісний компоненти).

Когнітивний компонент – сукупність знань, на основі яких формується професійна компетентність МФСС з проєкцією на майбутню професійну діяльність (організацію первинної профілактики ВІЛ-інфекції).

Діяльнісний компонент – сукупність умінь і навичок використовувати професійні знання (з інфектології та суміжних дисциплін) для практичного вирішення професійних завдань (організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції).

Мотиваційно-ціннісний компонент – сукупність мотивів, що спонукає МФСС до комплексного вивчення ВІЛ-інфекції з багатьох дисциплін, як необхідних у професійній підготовці і майбутній практичній діяльності; мотиви, що спонукають до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції.

Особистісний – сукупність індивідуально-особистісних якостей і здібностей, важливих для майбутнього фахівця сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції, і сучасного фахівця-медика загалом.

Тобто, когнітивний (знання) та діяльнісний (уміння, навички) компоненти, комунікативні та інші особисті якості лежать в основі професійної компетентності МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції.

Особливої уваги заслуговує мотиваційно-ціннісний компонент професійної компетентності. А тому основною метою задачею, як викладача і керівника клубу «АнтиСНІД», є мотивація студентів, як основоположного елемента якісного навчання та глибокого усвідомлення необхідності організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Для діагностування сформованості компетентності використовують критерії. У науковій літературі знаходимо інтерпретацію поняття «критерій» (з грецької – засіб, переконання), як правила оцінювання, визначення або класифікації чогось [10].

Під поняттям «критерій», щодо педагогічних явищ, розуміють набір об'єктивних характеристик і ознак, на основі яких здійснюється порівняльне оцінювання чи класифікація процесів і чинників, що вивчаються.

Відповідно до наведених компонентів ми виділяємо такі критерії ефективності фахової компетентності МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді для оцінки її сформованості: когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, особистісний.

Критеріями сформованості професійної компетентності МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції є: мотиваційний, змістово-операційний, рефлексивний і оцінний.

За мотиваційним критерієм оцінюється ставлення майбутнього фахівця до оволодіння знаннями, умінями, навичками з метою професійної організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції, готовності використовувати їх у своїй подальшій професійній діяльності.

За змістово-операційним критерієм характеризується рівень отриманих знань, умінь та навичок для систематичної і ефективної, педагогічно виваженої та методично вмотивованої ор-

ганізації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

За рефлексивним критерієм виявляється здатність до самоаналізу МФСС набутої підготовки до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

За оцінним критерієм проводиться діагностування сформованості на відповідних етапах професійної компетентності МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Поділяючи думку дослідника В.Ю. Стрельникова [11], були виділені наступні показники професійної компетентності МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції, а саме: знаннями та вміннями майбутнього фахівця; психологічні і педагогічні якості фахівця; освіченість і вихованість особистості майбутнього фахівця.

Для кожного, із вище вказаних критеріїв, ми визначили наступні показники, а саме: *показниками когнітивного критерію* професійної компетентності МФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції є сформованість системи знань з інфектології і суміжних дисциплін, їхня міцність і усвідомленість; *діяльнісний критерій* характеризується такими показниками, як сформованість умінь і навичок вирішувати професійні завдання, використовуючи професійні знання; здатність до самоосвіти; *показниками мотиваційного критерію* є сформованість мотивів вивчення ВІЛ-інфекції і суміжних дисциплін, ставлення до них, мотиваційна установка на організацію первинної профілактики ВІЛ-інфекції; для *особистісного критерію* виділяємо такі показники, як здатність осмислювати, прогнозувати й оцінювати власну діяльність та її результати, прагнення до самовдосконалення, висока свідомість.

За визначеними критеріями були визначені *рівні сформованості професійної компетентності*, прогнозування шляхів, умов та методів підвищення ефективності підготовки, удосконалення і підвищення рівнів сформованості компонентів професійної компетентності: креативний (високий), евристичний (достатній), рефлексивний (*середній*), репродуктивний (*низький*).

В умовах епідемії ВІЛ-інфекції майбутній фахівець сестринської справи повинен мати фундаментальну загальнотеоретичну підготовку, вміти мислити масштабно, застосовувати набуті теоретичні знання, вміння та навички для успішної організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді. Творчий потенціал вимірюється першочергово саме тим, як він використовує отримані знання в професійній діяльності, маючи для цього сформовані якості фахівця.

Висновки, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підготовка компетентних МФСС, які мають професійно значущі якості, готовність до виконання професійної діяльності, високу професійну культуру та належні професійні здібності, до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді – завдання медичної професійної освіти і навчання.

Для успішної організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції майбутній фахівець сестринської справи у процесі навчання в медичному закладі має набути суспільнозначущих, загальнокультурних та професійних компетентностей.

Професійна компетентність МФСС – інтеграція знань, умінь, навичок як професійних, так і особистісних. Набуття МФСС професійної компетентності передбачає оволодіння ним необхідними знаннями, вміннями, навичками, чим визначається *сформованість компетентностей необхідних рівнів*, достатніх для здійснення його діяльності до проведення первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

До подальших досліджень ми відносимо вивчення системи якісних ознак професійної компетентності МФСС, що розвиваються від одного рівня до іншого.

Таким чином, професійна компетентність майбутнього фахівця сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції є складним багатокомпонентним поняттям, яке в сучасній науковій літературі характеризується з точки зору кількох наукових підходів: соціокультурного, діяльнісного, комунікативного, професійного, контекстно-інформаційного та психологічного.

Таким чином, професійна компетентність майбутнього фахівця сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції є складним багатокомпонентним поняттям, яке в сучасній науковій літературі характеризується з точки зору кількох наукових підходів: соціокультурного, діяльнісного, комунікативного, професійного, контекстно-інформаційного та психологічного.

Список літератури:

1. Барановська В.М. Методична система формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів (в умовах ступеневої підготовки). – Хмельницький, 2015. – 243 с.
2. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Борис Семенович Гершунский. – М.: Интер-Диалект, 1998. – 608 с.
3. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України: головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. (Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 408-409).
4. Коломинский Н.Л. Повышение психологических компетентностей педагогических кадров / Наум Львович Коломинский. – К.: Освіта, 1992. – С. 62-80.
5. Кузьмина Ю.О. Компетентностный подход в образовательном процессе высшей школы [Текст] / Ю.О. Кузьмина // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 11. – С. 22-23.
6. Луценко Л.И. Основы научных исследований. – К., 2000. – 114 с.
7. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М.: Высш. шк., 2004. – 512 с.
8. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
9. Професійна освіта: Словник: Навч. посібник. Уклад. С.У. Гончаренко та ін. / За ред. Н.Г. Нічкало. – К., 2000. – 380 с.
10. Равен Джон. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. – М., 2002. – С. 281-296.
11. Стрельников В.Ю. Развитие профессиональной компетентности учителей в учреждениях послыдипломной освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Стрельников Виктор Юрьевич. – К., 1995. – 184 с.
12. Oxford Advanced Lerner's Dictionary of Current English. – 6-th edition. – Oxford Univesity Press, 2000. – 1568 с.

Ткачук О.М.

Хмельницький базовий медичинський колледж

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СЕСТРИНСКОГО ДЕЛА В ОРГАНИЗАЦИИ ПЕРВИЧНОЙ ПРОФИЛАКТИКИ ВИЧ-ИНФЕКЦИИ СРЕДИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В связи с актуальностью проблемы ВИЧ-инфекции, особенно для студенческой молодежи (большая часть ВИЧ-инфицированных – это молодые люди в возрасте 15-24 лет), в статье рассмотрены вопросы профессиональной компетентности будущих специалистов сестринского дела к организации первичной профилактики ВИЧ-инфекции и ее структурные элементы: компоненты, критерии, показатели, уровни сформированности. Показана роль каждого элемента в частности. Разкрыты вопросы подготовки компетентных будущих специалистов сестринского дела, которые имеют профессиональные качества, готовность к выполнению профессиональной деятельности, высокую профессиональную культуру и надлежащие профессиональные способности, что способствует эффективному формированию общей профессиональной компетентности к организации первичной профилактики ВИЧ-инфекции среди студенческой молодежи.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, компоненты профессиональных компетенций, компетентностный подход, специалист сестринского дела.

Tkachuk O.M.

Khmelnytsky Basic Medical College

PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE NURSING SPECIALISTS TO ORGANIZE PRIMARY HIV PREVENTION AMONG STUDENT YOUTH

Summary

Due to the urgency of the HIV-infection problem, especially for student youth (the majority of HIV-infected are young people aged 15-24 years old), the article deals with the issues of future nursing specialists professional competence to the organization of HIV infection primary prevention and its structural elements: components, criteria, indicators and formation levels. The role of each element in particular is described. The training of competent future nursing specialists who have professionally significant qualities, readiness for professional activity, high professional culture and proper professional abilities, which contribute to the effective formation of future nursing specialist general professional competence to HIV-infection primary prevention organization issues are covered.

Keywords: competency, professional competency, components professional competences, competency approach, specialist in nursing.